

Anotacijos

Jan Jurkiewicz, *Od Palemona do Giedymina: Wczesnonowożytnie wyobrażenia o początkach Litwy, część I: W kręgu latopisów litewskich*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2013, 320 p., 2 il. l., žemėl. ISBN 978-83-232-2549-2; ISSN 0554-8217

Poznanės istoriko Jano Jurkiewicziaus knygos antraštė *Nuo Palemono iki Gedimino: Ankstyvųjų Naujųjų laikų įsivaizdavimai apie Lietuvos pradžią* gana tiksliai nusako publikacijos temą ir turinį. Tiesa, kol kas tai tik pirmoji sumanyto kapitalinio veikalo, skirto Lietuvos ir lietuvių kilmės legendoms, dalis. Joje pagrindinis dėmesys skiriamas XVI a. Lietuvos metraščiams. Knygos skyriuose aptariamos šios pagrindinės temos: romėniškosios teorijos sukūrimo laikas, personažai, Lietuvos valdovų genealogija, „istorinis“ kraštovaizdis, legendinėje dalyje pateiktas valstybės vaizdas, maskvietiška Lietuvos didžiųjų kunigaikščių kilmės versija (ir jos variantai). Autorius demonstruoja išties plačią erudiciją, gerą temos šaltinių išmanymą ir gana plačiai pasinaudoja lietuvių tyrinėtojų darbais. Žodžiu, patvirtina Poznanės istorikų lituanistų mokyklos reputaciją. Pagirtina, kad knyga turi asmenvardžių rodyklę, kurioje skaitytojas taip pat ras legendinių personažų vardus, nors nemažiau geidautina būtų ir geografinių vardų rodyklė.

Jurkiewicziaus veikalo privalumus ir trūkumus, diskutuotinus dalykus išsamiau aptars platesnių recenzijų autoriai, o čia konstatuosime, kad knyga neabejotinai yra vykusiai, juolab kad tai, kaip minėjome, pirmoji monografija, skirta Lietuvos metraščiuose pavaizduotai legendinei Lietuvos priešistorėi. Pirmoji ne tik Lenkijos istoriografijoje, bet ir apskritai, nes kontroversiška *Palemono mazge* (Vilnius, 2003) Gintaras Beresnevičius pamėgino išnarplioti tik vieną legendinės priešistorės segmentą.

Kęstutis GUDMANTAS

Bernadetta Manyś, *Uroczystości rodzinne w Wilnie za Augusta III (1733–1763)*, Poznań: Wydawnictwo Nauka i Innowacje, 2014, 408 p. ISBN 978-83-64864-05-6

Šiais metais Poznanėje išėjusi lenkų istorikės Bernadettos Manyś monografija – tai vienas iš pastarąjį dešimtmetį Lenkijoje pasirodžiusių darbų, be kita ko, liudijančių ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros, istorijos ar literatūros aktualumą tarp mūsų kaimyninės šalies mokslininkų. Manyś į Augusto III laikų Vilniaus kasdienį gyvenimą pažvelgė šeiminių iškilnių aspektu. Tyrimo chronologinę imtį lėmė tiek laikotarpio specifika, tiek ir jai atskleisti parankūs gausūs istoriniai šaltiniai, iliustruojantys Vilniaus gyventojų krikščionių, ypač Romos katalikų, šeimines šventes (žydų, karaimų ir totorių bendruomenių gyvenimas į žvalgos lauką nepatenka). Pasirinktai temai išnagrinėti autorė pasirėmė rankraštiniais šaltiniais ir spausdintiniais dokumentais, saugomais tiek Lenkijos, tiek ir Lietuvos archyvuose ir bibliotekose. Svarbu pastebėti, kad, be minėtųjų šaltinių, buvo pasinaudota ir kitais specifiniais dokumentais, pavyzdžiui, Vilniaus Šv. Jono bažnyčios metrikų knygomis, bei nemažu pluoštu to laiko proginių tekstų, daugiausia proginių kalbų, parašytų lenkiškai.

Monografiją sudaro trys skyriai. Pirmajame pristatoma medžiaga, susijusi su sužadėtuvėmis ir vestuvėmis, antrajame aptariamos krikšto sakramento iškilmės (prie šio skyriaus taip pat prišliejama gimtadienių ir vardadienių ceremonialo analizė), trečiajame skyriuje analizuojama laidotuvių tradicija – sarmatiškosios *pompae funebris* ypatumai. Aptardama šaltinius, autorė iliustratyviai rekonstruoja to meto didikų ir bajorų šeiminių švenčių ypatybes. Miestiečiams, kaip tiriamajai grupei, dėl šaltinių stygiaus tenka mažiausiai dėmesio.

Bernadettos Manyś monografija yra pirmasis mėginimas išanalizuoti ir pristatyti XVIII a. Vilniaus gyventojų privačios erdvės ypatumus. Šis darbas teikia puikios kontekstinės medžiagos tolesniems XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos ir proginės literatūros tyrimams.

ASTA VAŠKELIENĖ

Aneta Markuszewska, *Festa i muzyka na dworze Marii Kazimiery Sobieskiej w Rzymie*, Warszawa: Muzeum Pałac w Wilanowie, 2012, p. 389, 70 il. ISBN 978-83-60959-83-1

Lenkijos karalienė Marija Kazimiera Sobieska (1641–1716), anot tyrėjų, buvo neeilinė asmenybė, apdovanota ne tik grožiu, bet ir skvarbiu protu. Gimusi senoje, bet neturtingoje prancūzų didikų d'Arquien giminėje, su motina, kuri buvo Liudvikos Marijos Gonzagos dvaro dama, vos ketverių Marija Kazimiera atvyko į Lenkiją. Čia ji kaip ir motina tapo tuo metu jau Lenkijos karalienės Gonzagos dvaro dama, apsirato naujoje šalyje, ištekėjo už Sandomežo vaitados Jono Zamoiskio, o, jam mirus, 1665 m. tapo Jono Sobieskio žmona. 1674 m. šiam tapus Lenkijos karaliumi, 1676 m. ir Marija Kazimiera buvo karūnuota Lenkijos karaliene. Vedybų būta tikrai iš meilės. Tą liudija gausūs Jono Sobieskio ir „Marysienkos“ laišakai. Karalienė jautėsi mylima ir laiminga didelės šeimos (Jonui Sobieskiui ji pagimdė 13 vaikų, iš kurių pilnametystės sulaukė tik 4) motina. Po Jono Sobieskio mirties, 1696 m. karalienė įsivėlė į politines intrigas dėl naujo karaliaus kandidatūros. Planams žlugus, Marija Kazimiera paliko Lenkiją ir su visu dvaru atvyko į Romą. Čia ją priėmė, o iš dalies rūpinosi ir viešnagės išlaidomis tuometis popiežius Inocentas XII, buvęs nuncijus Lenkijoje. Amžinajame mieste karalienė-našlė praleido 15 metų (1699–1714). Šį laikotarpį monografijoje išsamiai aptaria dr. Aneta Markuszewska. Mokslininkė atveria dar vieną, mažai iki šiol tyrinėtą ir žinomą, šios Lenkijos karalienės veiklos barą. Būtent Romoje ji atsiskleidė kaip aistringa muzikos mėgėja ir dosni mecenatė, tarsi viesulas įsiveržusi į pirmąsias šio miesto muzikinio gyvenimo gretas. Iš pradžių Marija Kazimiera buvo apsi-stojusi *Palazzo Chigi-Odescalchi*, į kuriuos ėmė kviestis garsiausius to meto poetus ir aktorius. 1702 m. karalienė persikėlė į *Palazzo Zucchari* (šiuos rūmus tikrai matė ne vienas pabuvojęs Romoje – jie yra Ispanijos laiptų viršuje, *Trinità dei Monti* bažnyčios dešinėje pusėje, rūmų frontoną iki šiol puošia Lenkijos herbas). 1704–1714 m. šiuose rūmuose veikė Marijos Kazimieros remiamas vienas svarbiausių ne tik Romoje, bet ir visoje Italijoje to meto operos teatrų. Jame savo kūrinį pristatė garsieji XVIII a. kompozitoriai, tarp kurių buvo ir Domenico Scarlatti. Mokslininkė teigia, kad teatras ir muzika reprezentavo karalienės galią ir politines ambicijas, tačiau drauge tai buvo ir naujas hobis, teikęs estetinį pasitenkinimą. Be atskirų autorių ir jų kūrinių

pristatymo bei analizės, knygos autorė daug vietos skiria šventės (*fiesta*) fenomenui Romoje aptarti. Kaip tik ši dalis atskleidžia turtingą ir gaivalingą to meto Romos atmosferą, į kurią įsiliejo Lenkijos karaliaus našlė.

Parašyta aiškiai ir įdomiai, istorinius faktus iliustruojant linksmomis anekdotais ir citatomis iš amžininkų atsiminimų, monografija bus įdomi ne tik muzikologui, bet ir literatūros, istorijos ar kultūros tyrėjui, taip pat visiems, besidomintiems XVIII a. įvykiais.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ